

■ Benyovszky Krisztián (Recenzió, kritika)

Szövegek szeszélye

Pályi András: *Képzelet és kánon* (Esszék, kritikák). Kalligram, 2002 c. kötetéről

/Részlet/

Nemrég fejeztem be az *Orlando* olvasását, épp abban a fázisban voltam még, amikor az elolvasottak hatására lassan-lassan épülgetni kezd a mű az emberben, legalábbis az az elsődleges olvasóiesztétikai tapasztalásban kialakuló markáns mentális képzet, emléknym, amelyet memóriánk később a művel azonosít majd – szóval a szöveg emlékezetének megalkot(ód)ásával foglalatostkodtam, amikor belelapoztam (nem először) Pályi András kötetébe. Nem célirányos olvasásról, hanem afféle kötetlen szellemi böngészgetésről volt szó, amit persze befolyásolt az az – elenyészőnek semmiképp nem mondható – motiváló tényező, hogy írnom kell róla, s egyre inkább szorongat a határidő. Szeretem betartani a határidőket, s talán ez is munkált bennem, amikor – egyéb bokros teendőimet kicsit elodázva – szellemi ejtőzéseként engedélyeztem még magamnak néhány esszét. És ekkor olyan valami történt, ami már számtalan esetben, s mégsem győzők rajta eleget csodálkozni. A véletlenszerűen felcsapott könyvben a következő mondatokra tévedt a szemem: „...a játékos Európa» írói számára Woolf ismert jelenség volt, hisz Lovass Gyula esszéjében Huxley, Girardoux és Pirandello művei mellett az *Orlando* az egyik lehangsúlyosabb példa." (214.) S két oldallal később Rónay György szavai: „Az *Orlando* játékosága így egyesíti a legtökéletesebb individuális jelleget a magasrendű, szélesen emberi költészettel." (216.) Megdöbbenő véletlen, hihetetlen egybeesés. Csoda.

Hogy miért is kezdem reflexióimat egy ilyen személyes olvasói élmény taglalásával?

Mert igazolni látszik a *Képzelet és kánon* című kötet szerzőjének egyik termékeny s számomra nagyon is rokonszenves eljárását, hogy dialógusba léptet olyan szövegeket, amelyeket a véletlen sodort egymás mellé, s igyekszik kibontani e találkozások konzekvenciáit, a felelő és együtthangzó szólamokat, az átfedéseket és az elkülönöződés mozzanatait. Fogas kérdés, hogy az irodalmi művek esetében mi az, ami összehasonlítható, ami összehasonlításra *érdemes*, s mi az, ami nem, ami csupán látszólagos, *inadekvát* társítás. Pályi András bátran vállalja e szeszélyes találkozásokról születő „kalandos" párbeszéd következményeit. Jellemző példája ennek a *Sivárság és szépség* című esszé, mely egy kórházi életképpel indít, majd jelenetezi a „találka" körülményeit: „Így kerül egymás mellé két könyv az éjjeli szekrényemen, amelyeknek, úgy tűnik, az égvilágon semmi közük egymáshoz, azon az egyetlenegy szemponton kívül, hogy mindkettőt nemrég (pár hónapja? egy-két éve?) félbehagytam, s most megragadtam az alkalmat, hogy befejezzem őket. Az egyik Háy Gyula *Született 1900-ban* című önéletrajza, a másik Sylvia Plath *Naplók* című köteté." (362.) A nyilvánvaló különbségek ellenére a szerző mégsem tud szabadulni a két mű közti rokonság érzésétől: „Fekszem az ágyon, bámulom a kórházi mennyezetet, s újra meg újra kikötök annál a rögeszmémnél, hogy van bennük valami nagyon rokon vonás." (365.) A *Rituális dramaturgia?* című írásban egy naptár szeszélye hozza össze az alkotókat, illetve a műveket: „Minden bizonnyal könnyebb lenne arról írni, ami Füst Milánt és Sarkadi Imrét elválasztja, ami életútjukat is, munkásságukat is megkülönbözteti, de ha már a színházi bemutatónap

szeszélye így »összehozta« őket, engedessék meg a hangsúlyt arra helyezni, ami a két íróban – vagy inkább a két bemutatóban mint eseményben rokon vonás." (388.) A Szabó Zoltánról szóló esszé felütése pedig *expressis verbis* beszél a véletlen poétikájában rejlő lehetőségekről: „Lehet, hogy a véletlen és az aktualitás szeszélye sodorta egymás mellé azt a két könyvet, amelyről alább szólni szeretnék, valóságosan azonban mélyebb köztük a kapcsolat, mint elsőre gondolnánk." (337.) Pályi tehát enged a kísértésnek, a szövegek közötti jobb átjárhatóság elősegítésén munkálkodik, mindenkor tágítva ezzel azok értelmezési horizontját. A közvetítő, a kalauz és a fordító szerepét egyaránt magára vállalja: *odafordul a szövegekhez, egymáshoz fordítja őket és lefordítja őket egymás nyelvére*. Beszéli őket vagy egy már zajló beszélésfolyamba kapcsolja be az egymástól távolinak tetsző művek bizonyos szövegeit. Kérdéseket intéz a szövegekhez, s megpróbálja kihallani belőlük a válaszokat. Az *Út az „engedelmes léthez”* könyvismertetés-füzér kiinduló gondolata például az Istenről és a halálról való gondolkodás a mai szekularizálódott világban, s számára ennek háttérben olvasódik **Eörsi István**, Boros László, Simone Weil és Polcz Alaine könyve. Pályi tálalásában a művek nemcsak a kérdező recenzens számára, hanem egymással is válaszoló viszonyba kerülnek, megerősítik vagy megkérdőjelezzik egymás kijelentéseit. [...]